

Andrzej Offmański

Zmagający się o kształt polskiej katechezy śp. Jan Charytański TJ : 23 VI 1922-4 VIII 2009

Colloquia Theologica Ottoniana nr 2, 19-30

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**ZMAGAJĄCY SIĘ O KSZTAŁT POLSKIEJ KATECHEZY
ŚP. JAN CHARYTAŃSKI TJ (23 VI 1922 – 4 VIII 2009)**

Ks. Andrzej Offmański

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego

W wieku osiemdziesięciu siedmiu lat życia i ponad pięćdziesięciu lat kapłaństwa odszedł do Pana ks. prof. Jan Charytański TJ, warszawianin z urodzenia (23 czerwca 1922 r.), zamieszkania i umiłowania tego miasta. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do nowicjatu oo. jezuitów. Podczas rozproszenia wojennego przebywał na terenie Wileńszczyzny, gdzie też odbywał dalszą naukę na tajnych kompletach. Został aresztowany i na pewien czas uwięziony. Po zakończeniu wojny i zdaniu egzaminu maturalnego odbył studia wyższe na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego, a następnie uzyskał dyplom magistra w zakresie pedagogiki w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym Bobolanum w Warszawie.

Po otrzymaniu święceń kapłańskich w 1952 r. pracował w duszpasterstwie przy parafii św. Andrzeja Boboli, a po powrocie nauki religii do szkół w 1957 r. został prefektem gimnazjum Rejtana w Warszawie. W 1958 r. udał się, jako jeden z pierwszych polskich kapłanów, na studia do Belgii, gdzie uzyskał licencjat z pedagogiki eksperymentalnej na uniwersytecie w Louvain. Po powrocie do kraju w 1961 r. rozpoczął pracę naukową najpierw na Papieskim Wydziale Bobolanum jako wykładowca katechetyki, prowadząc równocześnie zlecone wykłady w Akademii Teologii Katolickiej i w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, osiągając poszczególne stopnie i tytuły naukowe¹. Następnie pełnił funk-

¹ Doktorat z teologii w zakresie katechetyki (1966), stopień doktora habilitowanego (1972), tytuł profesora nadzwyczajnego (1977) i zwyczajnego (1983).

cję kierownika katedry (od 1974 r.), a od 1977 r. specjalizacji katechetycznej. Po trzydziestu latach pracy naukowo-dydaktycznej przeszedł na emeryturę, pełniąc jednak nadal posługę na Wydziale Papieskim Bobolanum. Przez lata wyteżonej pracy dydaktycznej poprowadził 120 prac magisterskich i licencjackich oraz 20 przewodów doktorskich.

Od 1962 r. brał udział w dorocznych posiedzeniach profesorów katechetyki i pedagogiki w polskich uczelniach i seminariach duchownych, przez osiem lat pełniąc funkcję sekretarza sekcji, a w latach 1978–1992 jako jej przewodniczący. W tym też czasie został włączony, jako członek, do prac Komisji Katechetycznej Episkopatu Polski, a po reformie Konferencji był ekspertem Komisji Wychowania Katolickiego. Szczególnie zasłużył się w pracach komisji opracowaniem *Programu ramowego katechizacji* na poziomie szkół podstawowych (1971).

Dla posługi polskiej katechezie zostało powołane przez Profesora Centrum Katechetyczne w Warszawie, które w ciągu 25 lat działalności przygotowało i wydało całą serię podręczników dla uczniów i przewodników metodycznych dla katechetów: *Bóg z nami* (kl. I–IV), *Katechizm religii katolickiej* (kl. V–VIII), *Spotkania z Chrystusem* (szkoła średnia) i *Katechizm dla dorosłych*.

Przez długie lata Ksiądz Profesor był dobrym ambasadorem polskiej katechezy, prowadząc wykłady w Würzburgu (1978), Regensburgu (1979 i 1987), Moguncji (1979), Tubindze (1979), Eichstädt (1982), Frankfurcie (1984), Münster (1985) i Monachium (1987). W 1969 r. został członkiem Europejskiej Ekipy Katechetycznej (1972–1982 członek Zarządu), dwukrotnie głosząc referaty: *Sakramenty a życie moralne* (1978) i *Obraz Boga w polskiej katechezie* (1980). Od 1972 r. jest członkiem Zrzeszenia Docentów Katechetyki (AKK), gdzie w 1980 r. wygłosił referat *Die polnische Familie als Ort der Katechese*, i Związku Katechetów Niemieckich (DKV), gdzie w 1978 r. przedstawił referat *Religionsunterricht in Polen*.

Powoływano Go również na konsultora teologicznego delegacji Episkopatu Polski na Synod Biskupów (Rzym 1977 r.), poświęcony katechizacji w naszych czasach, na uczestnika spotkań Europejskiej Konferencji Katechetycznej i przedstawiciela Komisji Narodowych Centrów Katechetycznych². Osobiście był organizatorem i jednym z prowadzących kursy: duszpasterski dla

² W roku 1979 był jednym z dziesięciu ekspertów; prowadził francuskojęzyczną grupę roboczą, a w 1983 r. wygłosił referat *Młodzież polska a wartości*.

Polonii w Wielkiej Brytanii (od 1978 r.) i katechetyczny dla polskich katechetów w Szwecji (czerwiec 1978 r.). Zapraszano Go z wykładami na sympozja ogólnopolskie, WIK i w różnych diecezjach, także w naszej diecezji na Szczecińskich Dniach Katechetycznych (1976 r.) oraz w Międzynarodowym Biurze do spraw Dziecka (1979 r.), gdzie wygłosił referat *Formy współpracy rodziców z katechetami*, Europejskim Forum Wychowania Religijnego Młodzieży Monachium (1986 r.) i Kongresie Katechetycznym (1987 r.).

Przewodniczący Komisji Katechetycznej Episkopatu Polski abp Jerzy Stroba wielokrotnie zwracał się do Profesora z prośbą o recenzje, opinie i wskazania dla opracowań watykańskich dokumentów o tematyce katechetycznej, a szczególnie przy opracowywaniu kolejnych wersji *Katechizmu Kościoła katolickiego*. Pokłosem tej pracy, już po jego ukazaniu, były cztery opracowania Profesora ukazujące węzłowe zagadnienia związane z tym katechizmem³.

Obfita bibliografia (ok. 150 różnego rodzaju publikacji i ponad 300 recenzji) ukazuje szeroką panoramę zainteresowań naukowych Profesora, zwanego przez przyjaciół i współpracowników *Szefem*⁴.

Całą twórczość o. Jana Charytańskiego mogą scharakteryzować trzy słowa: adaptacja, kreacja i świadectwo⁵. Działania te przenikają się przez wszystkie lata posługi Profesora, tworząc pewną syntezę polskiej katechezy powojennej, którą sam określił „zmaganiem się o kształt katechezy w Polsce”⁶.

Już podczas swoich studiów w Louvain, a także potem, przez kontakty z różnymi środowiskami zagranicznymi, o. Jan Charytański starał się przede wszystkim przybliżyć polskim katechetom osiągnięcia katechetyków krajów

³ J. Charytański, *Katecheza sakramentalna* w „*Katechizmie Kościoła Katolickiego*”. *Wskazania dla polskiej katechezy*, „Szczecińskie Studia Kościelne” 6 (1995), s. 77–83; tenże, *Rzeczywistość miłości w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, Kraków 1998; *Katecheza o Duchu Świętym według Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1999; J. Charytański, C.M. Sondej, *Kim jestem jako człowiek i chrześcijanin. Rozważania w oparciu o Katechizm Kościoła Katolickiego*, Kraków 2006.

⁴ Bibliografia publikacji o. Profesora zebrana jest w pracy: J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 271–278 i podaje 122 pozycje; pozostałe tytuły (27) są w dyspozycji autora artykułu.

⁵ Określeń tych użyłem w swoim artykule: *Z pokolenia nieustannie poszukujących*, w: *Sto lat polskiej katechezy. Wkład wybitnych polskich katechetyków w odnowę i rozwój polskiej katechezy*, Kraków 2001, s. 163.

⁶ J. Charytański, *Zmagania o kształt katechezy w Polsce*, Kraków 2001.

języka francuskiego⁷ i niemieckiego⁸, ukazując tendencje katechetyczne okresu soborowego i posoborowego. Kreśląc genezę współczesnej katechetyki, Profesor wielokrotnie starał się ukazywać wpływ poszczególnych teologów i całych szkół katechetycznych na kształt współczesnej teologii przepowiadania, w tym również polskiej katechezy. Zwracał uwagę na współzależność między rozwojem teologii a kierunkami katechetycznych poszukiwań⁹. Znaczenie tej formy działalności docenić można tylko wówczas, gdy zna się warunki działalności naukowej w czasach totalitaryzmu komunistycznego, z założenia utrudniającego kontakt Polaków, także naukowców, ze światem zachodnim i osiągnięciami naukowymi tamtych uczonych.

Kerygmatyka, którą poznał Profesor podczas studiów w *Lumen Vitae*, kazała mu zwrócić uwagę na znaczenie Pisma Świętego w kreowaniu optymalnej katechezy i na jego miejsce w całej posłudze Słowa. Było ono dla o. Jana Charytańskiego dynamicznym źródłem całego procesu prowadzącego uczestników katechezy do spotkania z Chrystusem, dzięki czemu mogli oni odkryć bogactwo misterium zbawczego objawionego przez wydarzenia i słowa¹⁰. To Boże misterium stanowi równocześnie wezwanie skierowane w Kościele do konkretnego człowieka, na które on, w pełni świadom swojej godności dziecka Bożego, winien udzielać odpowiedzi realizacją życiowego powołania.

Dla o. Jana Charytańskiego Pismo Święte było centralną kategorią katechetyczną. Głównym zadaniem katechezy posoborowej nie jest uczenie chronologii biblijnej, lecz prowadzenie do umiejętności wspólnego – nauczycieli i uczniów – odkrywania istotnego przesłania orędzia zbawczego, tzn. kerygmatu będącego orędziem zbawczym i zarazem stanowiącego wyjaśnienie problemów człowieka i jego egzystencji¹¹. Posoborowa katecheza biblijna, by mogło

⁷ J. Charytański, *Katechetyka w krajach języka francuskiego w r. 1967. Przegląd czasopism*, „*Studia Theologica Varsoviensia*” 6 (1968) 2, s. 427–446; tenże, *Aktualne problemy katechetyczne we Francji. Przegląd czasopism*, „*Studia Theologica Varsoviensia*” 7 (1969) 2, s. 315–337.

⁸ J. Charytański, *Katechetyka w krajach języka niemieckiego, w r. 1967. Przegląd czasopism*, „*Studia Theologica Varsoviensia*”, 7 (1969) 1, s. 297–312; tenże, *Katechetyka w krajach języka niemieckiego*, „*Studia Theologica Varsoviensia*”, 8 (1970) 2, s. 378–397.

⁹ J. Charytański, *Geneza współczesnego ruchu katechetycznego*, „*Katecheta*” 6 (1962), s. 3–11.

¹⁰ J. Charytański, *Słowo i sakrament w duszpasterstwie posoborowym*, w: *Kościół w świetle Soboru*, pr. zbior., Poznań 1968, s. 561–611.

¹¹ J. Charytański, *Katecheza posługą Słowa w Kościele*, RTK XXV (1978), z. 8, s. 12.

dojść do jak najwierniejszego odczytania orędzia Chrystusowego, domaga się wykorzystania osiągnięć współczesnej egzegezy, hermeneutyki, teologii biblijnej¹². Nic więc dziwnego, że powołując się na konstytucję *Dei Verbum*, Profesor postulował, by na katechezie wydobywać istotne treści nie tylko z poszczególnych perykop, ale starać się je zrozumieć w kontekście całego depozytu Objawienia (KO 21)¹³. Tylko wówczas zrodzi się szansa ukazania pełni zbawczego orędzia, a uczestnik katechezy pozna to, co Bóg chciał ludziom oznajmić, i odkryć jednocześnie Boże wezwanie pełne miłości do człowieka. Jest to więc ujęcie dialogiczne, angażujące uczestników katechezy i mogące stanowić podstawę do zaktywizowania ich do permanentnego odkrywania Bożej myśli i planu, jaki ma Bóg wobec każdego człowieka, a zwłaszcza wobec członków Kościoła¹⁴.

Właśnie wsłuchiwanie się w słowo Boże i odkrywanie przesłania miłości zawartego w liturgii Kościoła stały się w początkowej fazie twórczości o. Jana Charytańskiego centralnymi zagadnieniami. Szczególnie liczne są Jego publikacje na temat samej liturgii, jak i wychowania liturgicznego. Autor traktuje liturgię jako drugie, obok Pisma Świętego, źródło katechezy. Po ukazaniu się Konstytucji *Sacrosanctum Concilium* anachronizmem byłoby rozpoczynanie katechezy liturgicznej od podania definicji sakramentu lecz dla współczesnej katechezy o charakterze kerygmatycznym od wspólnotowego pochylania się nad przeżywaniem tej nadprzyrodzonej rzeczywistości i odkrywania związków między misterium paschalnym, liturgią a inicjacją chrześcijańską¹⁵. Zbawienie jest nie tylko głoszone, ale i ustawicznie realizowane w sakramentach świętych, w których dochodzi do spotkania z Chrystusem w Duchu Świętym. Pełne przedstawienie liturgii domaga się od katechezy ukazania jej dialogicznego, personalistycznego, soteriologicznego, latreutycznego i eklezjalnego charakteru. Tym Profesor starał się zainteresować w swoich publikacjach w okresie powstawania *Katechizmu religii katolickiej*.

Również całe życie chrześcijańskie starał się Profesor przedstawić jako konsekwencję głębokiego przeżycia spotkania Chrystusa z człowiekiem w sa-

¹² J. Charytański, *Problemy katechezy biblijnej*, w: J. Charytański, W. Kubik (red.), *Podręcznik metodyczny do KRK*, cz. I, Warszawa 1976, s. 7–24.

¹³ Por. J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 45.

¹⁴ Tamże, s. 42.

¹⁵ Tamże, s. 82–93.

kramentach, od chrztu świętego poczynając¹⁶. Katecheza winna kształtować świadomość ontycznego związku człowieka ochrzczonego z Chrystusem i współdziału w Jego zbawczej misji w świecie. Szczególnie wysoko cenił kształtowanie przez katechezę w wychowanku postaw prosakramentalnych. Na bazie postaw naturalnych zalecał formowanie postaw religijnych, z jednej strony warunkujących, z drugiej zaś stanowiących duchowe przyłgnięcie do Chrystusa. W wychowaniu liturgicznym akcentował pobudzanie do czynnego, aktywnego i pełnego zaangażowania w liturgię wspólnoty Kościoła¹⁷. Nauczanie o roku liturgicznym, do którego wielokrotnie w swojej twórczości powracał, pełni nie tyle rolę organizacyjną czy porządkującą cały proces wtajemniczenia chrześcijańskiego i treści nauczania, ile raczej ukazuje sens historiozbawczego czasu. Katecheza osadzona w roku liturgicznym winna przybliżyć współczesnemu człowiekowi świat Biblii, symboli, znaków, by w ten sposób zaktualizować misterium zbawcze. Dopiero wówczas liturgia będzie do niego przemawiała, wzywała i formowała zaangażowanie w realizację powszechnego zjednoczenia z Bogiem¹⁸.

Świetnie znając tendencje zachodnioeuropejskiej katechezy personalistycznej, o. Charytański przyswoił polskiej myśli katechetycznej ideę „spotkania”, która ma doprowadzić do odkrycia miłosierdzia Bożego, na które najpełniejszą odpowiedzią może być tylko nawrócenie. Płaszczyzną spotkania Boga z człowiekiem jest dialog o charakterze biblijno-sakramentalnym, a konsekwencją będzie dojrzewanie w wierze¹⁹. Ta właśnie dojrzałość wiary jest celem całej katechizacji²⁰.

Kontakt z katechezą niemiecką i francuską lat siedemdziesiątych pozwolił o. Charytańskiemu na obserwowanie poszukiwań w tych krajach miejsca dla katechezy spełniającej swoje zadanie w warunkach pluralizmu religijno-kulturowego. Zarówno prace Soboru Watykańskiego II, jak i próby różnych kie-

¹⁶ J. Charytański, *Katecheza o sakramentach*, „Ateneum Kapłańskie” 57 (1965), s. 154; tenże, *Chrzest a życie chrześcijańskie. Studium katechetyczne*, Warszawa 1970, s. 95; tenże, *Wychowanie do świadomości chrztu*, w: S.A. Porębski (red.), *Nowe życie w Chrystusie*, Warszawa 1973, s. 91–120.

¹⁷ J. Charytański, *Kult sakramentalny*, w: *Sakramenty Kościoła posoborowego*, pr. zbior., Kraków 1970, s. 297–329.

¹⁸ J. Charytański, *Teologia roku liturgicznego*, w: J. Charytański (red.), *Pascha nostrum*, Poznań 1966, s. 321–519; tenże, *Katecheza roku liturgicznego*, „Katecheta” 9 (1965), s. 216–222.

¹⁹ J. Bukowski, *Zarys filozofii spotkania*, Kraków 1987, s. 221–230.

²⁰ Por. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Libreria Editrice Vaticana 84 (1997).

runków zachodnioeuropejskich przyniosły pewną ewolucję w zainteresowaniach Profesora, a także w Jego praktyce wydawniczej. Fascynacja kerygmatycznym promulgowaniem słowa Bożego, którą wyniósł z lat studiów i czasów zgłębiania idei soborowych, ustąpiła miejsca poszukiwaniom związanym z autonomią rzeczywistości stworzonych i rozwiązywania problemów ludzkich w świetle Ewangelii.

Właśnie katecheza o orientacji antropologicznej, zainteresowanie się problemami człowieka przesunęły poszukiwania Profesora optymalnego modelu katechezy parafialnej, a może jeszcze bardziej przy tworzeniu materiałów katechetycznych do katechezy młodzieżowej na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Nie jest to bezkrytyczne przyjęcie katechezy egzystencjalnej, curricularnej, hermeneutycznej czy politycznej krajów języka niemieckiego, ale uznanie, że zmieniające się czasy i mentalność młodego pokolenia wymagają od katechezy pomocy w rozwiązywaniu problemów codziennych w duchu Ewangelii.

Nie przyjmuje skrajnych kierunków egzystencjalnych, lecz biorąc pod uwagę poglądy Th. Kampmanna i O. Betza²¹ o otwieraniu się młodych na świat i ludzkie sprawy, widzi w katechizacji możliwość kształtowania w młodzieży umiejętności poznania najgłębszego wymiaru otaczającej rzeczywistości i doprowadzenia do autentycznego spotkania ze Stwórcą, Zbawcą i Uświęcicielem. Poszanowanie autonomii rzeczy stworzonych stanowi podstawę *prekatechezy* czy też, jak ją określa O. Betz, *katechezy przedpola*²². Dlatego też Jan Charytański, nie identyfikując się z żadnym z kierunków o orientacji antropologicznej, raczej skłaniał się ku katechezie *ukierunkowanej na problemy ludzkie*. Odbicie tych poglądów znajdujemy w *Katechizmie religii katolickiej*²³. *W okresie reformy kerygmatycznej zagubiliśmy historię Kościoła* – pisał nieco później Profesor – [...]. *Dzisiaj należy przybliżyć rolę ewangelizującą Kościoła w odniesieniu do*

²¹ Por. B.F. Muller OSB, *Religionsunterricht – Dienst am Glauben? Die Zuordnung von Dienst am Glauben und schulischem Religionsunterricht*, Münster 1977, s. 101, 125, 179; J. Charytański, *Synod 1977 a orientacja antropologiczna w katechezie*, „Collectanea Theologica” 50 (1980) f. 1, s. 57.

²² B.F. Muller, dz. cyt., s. 125.

²³ J. Charytański, *Elementy treściowe programu dla dzieci i młodzieży szkół podstawowych*, „Collectanea Theologica” 42 (1972) f. III, s. 75–87.

*kultur i uwrażliwić na takie wartości, jak: godność, wolność człowieka, sprawiedliwość społeczna, prawda, miłość itp.*²⁴

Celem takiej katechezy miało być przygotowanie chrześcijanina do życia we współczesnym świecie. Analiza współczesnej kultury prowadzi do stwierdzenia, że *żadna z nauk szczegółowych nie może odpowiedzieć na pytanie o sens, nie może go nawet postawić w ramach swoich założeń. A przecież to pytanie o sens wymaga bezzwłocznej odpowiedzi*²⁵. Młody człowiek szukający odpowiedzi na swoje życiowe problemy chce spotkać się z kimś, kto stanowi dla niego niepodważalny autorytet. Dlatego katecheta nie powinien szafować gotowymi sformułowaniami, lecz wspólnie z uczestnikami katechezy dochodzić do spotkania z Chrystusem – Słowem Boga²⁶. *Zadaniem takiej katechezy jest kształtowanie ludzi wolnych i odpowiedzialnych*²⁷. Drogę do realizacji tego zadania w katechezie Jana Charytańskiego stanowi analiza problemów ludzkiego życia w świetle orędzia zbawczego, podstawową zaś formę pracy katechetycznej dialog, który ma doprowadzić do właściwego rozróżniania i wartościowania nabywanego przez porównywanie i chrześcijańską ocenę ukazującą sens życia ludzkiego.

Wielokrotnie Profesor, powołując się na wypowiedzi synodu „katechetycznego”, podkreślał, że parafia jest właściwym środowiskiem prowadzenia katechezy, ale wymaga totalnej odnowy²⁸, by stała się sama wspólnotą małych wspólnot. Dlatego wiele miejsca w twórczości Profesora zajmuje problematyka środowiska katechetycznego – parafia, rodzina, grupa młodzieżowa.

Szczególne znaczenie w autentycznym życiu wiary przywiązywał Profesor do doświadczenia, którego źródłem i szkołą jest społeczność wierzących, a przede wszystkim rodzina chrześcijańska²⁹. Jeśli młodzi z jednej strony obja-

²⁴ J. Charytański, *Program katechezy na poziomie licealnym w zmienionej sytuacji ekonomiczno-społecznej*, w: J. Krucina (red.), *Katecheza w szkole*, Wrocław 1992, s. 72–73.

²⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie do naukowców i studentów w Kolonii 15 listopada 1980 r.*, w: J. Kowalski, D. Sikorski, G. Ślęzak (red.), *Poznać człowieka w Chrystusie*, Częstochowa 1983, s. 221.

²⁶ J. Charytański, *Katecheza ewangelii i według ewangelii*, „Collectanea Theologica” 49 (1979) f. I, s. 41–42.

²⁷ J. Charytański, *Synod 1977 a orientacja antropologiczna w katechezie*, dz. cyt., s. 58.

²⁸ J. Charytański, *Katecheza ciągła w świetle Synodu 1977*, w: W. Kubik (red.), *Katecheza po soborze watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, t. 2, Warszawa 1985, s. 102–106.

²⁹ J. Charytański, *Katecheza a doświadczenie religijne*, „Ateneum Kapłańskie” 71 (1978), s. 405; por. tenże, *Parafia jako wspólnota przekazu wiary i życia chrześcijańskiego*, w: J. Krucina

wiają ten rodzaj głodu, a z drugiej, ze względu na proces laicyzacji, nie mogą go zaspokoić, kierują się w swoich poszukiwaniach ku innym środowiskom. Dlatego postulował dopełnienie dotychczasowej katechezy tym, co dawniej dawało życie społeczności wierzących, a co dziś zostało zaniedbane – katechezą dorosłych.

Możemy powiedzieć, że w katechezie Jana Charytańskiego dokonała się promocja człowieka (nie tyle ucznia, co człowieka) oraz kultury i wydarzeń z życia ludzkiego. *Katecheza przestaje być wyłącznym promulgowaniem Boga i Jego orędzia, lecz staje się przybliżeniem Boga transcendentnego, a zarazem immanentnego w historii ludzkiej powszechnej i indywidualnej. Ukazuje związek człowieka z Bogiem, jego powołanie do współdziałania z Chrystusem w ukierunkowaniu całego świata na Boga*³⁰.

Od udziału w synodzie w 1977 r. i pracy przy *Katechizmie Kościoła katolickiego* zauważamy w twórczości Profesora pewne ukierunkowanie ku integralnemu widzeniu posługi katechetycznej, gdzie zarówno określone cele, zadania, jak i treści im przyporządkowane będą mocno osadzone w całości orędzia zbawczego, a równocześnie odpowiedzą na nurtujące młodzież pytania egzystencjalne. Katecheta nie ma w tej posłudze charakteru mentorskiego, zawierającego gotową odpowiedź na wszystkie pytania rodzące się w umysłach młodzieży, lecz życzliwie – na zasadzie pomocniczości – współposzukującym z młodymi odpowiedzi satysfakcjonujących ich.

Przenosząc na grunt polski osiągnięcia soborowej i zachodnioeuropejskiej katechetyki, Jan Charytański starał się czynić to zawsze w sposób krytyczny. Brał pod uwagę nie tylko odmienność warunków funkcjonowania katechezy w poszczególnych krajach, ale także istniejące już osiągnięcia i tradycje polskiej katechezy. W ten sposób powstawała pewna synteza polskiej integralnej katechezy posoborowej. Przez integralność katechezy rozumiał globalne ujęcie orędzia zbawczego, zadań i celów stawianych przez Magisterium Kościoła, ale uwzględniających również płaszczyzny i ujęcia zgodne z zapotrzebowaniami i możliwościami wychowanka oraz środowiska, w którym dokonuje się osobowe spotkanie Boga z młodzieżą, co może ją doprowadzić do bycia dojrzałymi w wierze.

(red.), *Ewangelizacja*, Wrocław 1980, s. 209–224; tenże, *Współdziałanie rodziców z katechizacją*, w: F. Adamski (red.), *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, Kraków 1984, s. 428–443.

³⁰ J. Charytański, *Synod 1977 a orientacja antropologiczna w katechezie*, dz. cyt., s. 64–65.

W latach największego dynamizmu twórczego Profesora i zaangażowania w działalność międzynarodową zauważamy proces odwrotny od początkowego. Biorąc pod uwagę fenomen katechezy parafialnej w Polsce w warunkach totalitaryzmu, starał się On przybliżyć Europie problematykę, jaką żyła polska katecheza w tamtych czasach, i rozwiązania, które udało się u nas wypracować³¹. W tych poczynaniach Profesor znalazł oparcie w obejmującym w 1978 r. papieskie posługiwanie Janie Pawle II, który stwierdził, iż bierze ze sobą na Stolicę Piotrową całe polskie dziedzictwo pastoralne, w tym katechetyczne³², co rychło znalazło też odzwierciedlenie w adhortacji *Catechesi tradendae*, a później w całej Jego działalności³³.

W ostatnim dwudziestopięcioleciu interesujące dla zachodniej Europy były polskie poszukiwania tożsamości katechetycznej po powrocie nauki religii do szkół. W wielu publikacjach, będąc już na emeryturze, o. Charytański nie krył, że w czasie po transformacji widzi trudności dla ewangelizacji, ale też ukazywał, jak można w nowej rzeczywistości zachować dziedzictwo ponaddwuzięstoletniej katechezy parafialnej i równocześnie odnaleźć sobie właściwe miejsce w całym procesie wychowawczym, nie tracąc niczego ze swej specyfiki³⁴.

Łaską dla mnie było wysłuchać wykładów o. Jana Charytańskiego, uczestniczyć w seminarium doktoranckim prowadzonych przez Niego, obronić doktorat pisany pod Jego kierunkiem i do końca Jego życia utrzymywać z Nim żywy kontakt. Byłem zawsze pod Jego urokiem. To był wielki i zarazem skromny człowiek. Wielokrotnie odwiedzając o. Profesora, do ostatnich chwil podziwiałem Jego aktywność i ciekawość aktualnych dokonań na polu praktyki katechetycznej w różnych regionach Polski. Cieszył się z najmniejszego nawet osiągnięcia swoich wychowanków i wtrącał cenne, jakże trafne uwagi, pomimo iż

³¹ J. Charytański, *Les nouveaux catechismes polonais*, „Catechese” 9 (1969), s. 445–449; tenże, *Le catechese en Pologne*, „Lumen Vitae” 25 (1970), s. 497–506; *Christliche Erziehung in Europa*, t. 5, *Polen*, red. J. Charytański, Stuttgart 1977.

³² Jan Paweł II, *List do Archidiecezji krakowskiej w dniu inauguracji pontyfikatu 23 X 1978*, w: A. Podsiad, A. Szafrąńska, *Pierwsze dni pontyfikatu Jana Pawła II*, Warszawa 1979, s. 171.

³³ J. Charytański, *Adhortacja Apostolska Jana Pawła II*, „Ateneum Kapłańskie” 72 (1980), s. 272–280.

³⁴ J. Charytański, *Religionsunterricht in der polnischen Schule*, „Christlichpädagogische Blätter” (1991) 2, s. 96–97; tenże, *Les cours de religion en Europe centrale et orientale*, „Catechese” (1991) 124, s. 107–116; tenże, *Zur Situation des Religionsunterrichts an den öffentlichen Schule in Mittel- und Osteuropa*, w: *Religionsunterricht an den öffentlichen Schulen in Europa. Dokumentat*, Roma 1991, s. 41–51.

wydawać by się mogło, że obecna rzeczywistość nauki religii w szkole jest Mu obca. W jednym z ostatnich spotkań, gdy już nie opuszczał swojego pokoju w klasztorze na Rakowieckiej, powiedział mi: zmagania o kształt współczesnej katechezy nie ustaną, a może nawet przybiorą na sile.

Dzisiaj, gdy Pan Go powołał do siebie, ufam, że w śp. Profesorze znajdziemy Orędownika w naszych zmaganiach i wsparcie przed Obliczem Mistrza, a dla nas będzie On także pewnym wzorem wytrwałości w poszukiwaniach drogi trafiania do serc młodych i wierności posłannictwu ewangelizacyjnemu.

Szczecin, wrzesień 2009 r.

STRUGGLING OVER THE SHAPE OF POLISH CATECHESIS THE LATE JAN CHARYTAŃSKI SJ (23.06.1922 – 4.08.2009)

Summary

At the age of eighty-seven years and over fifty years of priesthood, went to the Lord the priest, professor Jan Charytański SJ, born in Warsaw. After graduating from high school he entered the novitiate oo. Jesuits. After his ordination in 1952 he worked in parish ministry at st. Andrew Bobola and after returning of religious education in schools in 1957, he was a prefect of the Rejtan-school in Warsaw. In 1958 he went as one of the first Polish priests to study in Belgium where he received a bachelor's degree in experimental pedagogy at the University of Louvain. In 1961 he returned to Poland and began scientific work, first in the Faculty of the *Pontifical Bobolanum* as a lecturer of catechetics, while at the same time contracted lectures at the Academy of Catholic Theology and the Catholic University of Lublin, reaching various degrees. He served as a head of the department (since 1974) and the catechetical course since 1977. After thirty years of scientific work he retired but still fulfilling the ministry at the Faculty of the *Pontifical Bobolanum*. Over the years of hard work he led 120 teaching undergraduate master's theses and 20 doctoral studies. Since 1962 he participated in the annual meetings for the professors of catechetics and pedagogics at Polish universities and seminaries. Acting secretary of the section for eight years and in the years 1978–1992 as its chairman. At that time was included as a member of the Catechetical Commission of the Polish Episcopate and as an expert of the Commission for Catholic Edu-

cation. Particularly distinguished himself in the work of the Commission's development of *The Framework for Catechesis* at primary schools (1971).

He was also a great and modest man. Repeatedly visiting professor I admired the last moments of his activity and curiosity of the current practice of catechetical field achievements in various Polish regions. He was pleased with even the smallest achievement of his pupils. In a recent meeting when he did not leave the room in a monastery in Rakowiecka he told me that the struggle over the shape of contemporary catechesis has not ceased but perhaps increased. We can say that in his catechesis he promoted human rights, culture and events of human life.

Translated by Mirosława Landowska